

Mnenje Odbora regij – Grozdi in politika grozdov

(2008/C 257/12)

PRIPOROČILA ODBORA REGIJ:

- poziva Evropsko komisijo, naj oblikuje okvirni program za večje sodelovanje in povezovanje med vsemi vpletenimi upravami ter pripravi smernice za ustanavljanje in povezovanje grozdov, tudi čezmejno. Sodelovanje med grozdi velja za obetaven način za krepitev inovacijskih sposobnosti Evrope in pritegovanje pozornosti vlagateljev in inovatorjev z vsega sveta. Zato čezmejno sodelovanje med organizacijami grozdov ne bi smelo biti omejeno na Evropo, temveč bi moralo biti razširjeno po vsem svetu, s čimer bi lahko potem ustanovili „grozde na svetovni ravni“ (*world level clusters*);
- meni, da bi moral obstajati splošen strateški okvir, ki bi povezal pristope različnih akterjev (javnih uprav, univerz, raziskovalnih centrov in podjetij), da bi usklajeno izvajali tri prej omenjene procese:
 - da bi ustvarili potrebne pogoje za spodbujanje nastanka in razvoja grozdov;
 - da bi spodbudili izvajanje pobud, ki jih predlagajo grozdi;
 - da bi grozde povezali tako znotraj države kot prek meje, da bi sodelovali in izmenjevali izkušnje;
- v zvezi s tem predlaga, da se za razvoj strateškega okvira najprej ustanovi skupina strokovnjakov na visoki ravni, ki bi preučevala ta vprašanja in opredelila smernice za vključevanje in usklajevanje meril za Svet in Komisijo.

Poročevalec: Antonio GONZÁLEZ TEROL (ES/EPP), generalni direktor za evropske zadeve, avtonomna skupnost Madrid

POLITIČNA PRIPOROČILA

ODBOR REGIJ

OB UPOŠTEVANJU, da je Svet za konkurenčnost 4. decembra 2006 grozde opredelil kot eno od devetih prednostnih nalog za spodbujanje inovacij v Evropi;

OB UPOŠTEVANJU, da je slovensko predsedstvo Odbor regij pozvalo, naj do konca junija pripravi mnenje, da bodo njegova stališča lahko upoštevana v sporočilu o politiki grozdov, ki ga pripravlja Evropska komisija (julij 2008);

OB UPOŠTEVANJU sklepov predsedstva Evropskega sveta z dne 13. in 14. marca 2008, da je potrebno „boljše usklajevanje pri ustvarjanju ugodnejšega okolja za inovacije, tudi s tesnejšimi povezavami med znanostjo in industrijo ter inovacijskimi skupinami na svetovni ravni, pa tudi z razvojem regionalnih grozdov in mrež“, in da je treba olajšati „večje povezovanje inovativnih MSP-jev v grozde in njihovo sodelovanje pri javnih naročilih“;

Splošne ugotovitve

ODBOR REGIJ

1. poziva prihodnje francosko predsedstvo, naj še naprej spodbuja poročila, raziskave in politične razprave o grozdih ter preuči nove pobude, ki bi lahko nastale v okviru strategije o politiki grozdov, ki jo pripravlja Komisija;

2. opredeljuje izraz „grozd“ kot geografsko koncentracijo specializiranih družb istega sektorja, ki so povezane z določenimi dobavitelji in drugimi podjetji povezanih sektorjev in ki druga z drugo tekmujejo, a tudi sodelujejo. Ta sektor obsega več vrst industrije, medsebojno oplojevanje disciplin in dejavnosti. Grozdi so popolnoma razviti, ko lahko svojo medsebojno odvisnost izkoristijo za potegovanje za dopolnilne posle in tako ustvarijo sinergijo, ki pomeni rast celotnega sektorja in od katere imajo korist vsi člani grozda. Za opisovanje z grozdi povezane poslovne strategije, ki zajema tekmovanje in sodelovanje za čim večjo konkurenčnost, se uporabljata izraz *coopetition* (angleška skovanka iz besed za sodelovanje in tekmovanje, *cooperation* in *competition*, op. prev.). Člani grozda si morajo med seboj zaupati, deliti pa morajo tudi določene cilje in prednostne naloge, če naj dosežejo popolno sodelovanje v večravninskih okvirih;

3. priznava slabosti EU pri pretvarjanju zamisli v nove izdelke in storitve ter se zaveda, da bo za lažje mrežno povezovanje med različnimi socialnimi akterji, ki sodelujejo pri ustvarjanju, prenosu in uporabi znanja, treba sprejeti nove javne politike. Konkretno je treba razviti nove povezave med javnimi upravami, univerzami, raziskovalnimi središči in podjetji;

4. meni, da so naložbe v raziskave in razvoj (R+R) potrebne, a doslej niso bile zadostne. Za spodbujanje inovacij v Evropi je pomembno združiti sile in naložbe nameniti raziskavam na strateških področjih;

5. poudarja, da zgolj geografsko koncentriranje podjetij ne zagotavlja, da bodo iz tega nastali grozdi – ali omrežne ekonomije, sinergije ali večja konkurenčnost. Doseči je treba kritično maso ali zadosten obseg proizvodnje, pod katerim je nemogoče govoriti o grozdih. Če naj bo skupno delovanje uspešno in trajno, je treba upoštevati tudi vidika kakovosti in zunanjih pogojev, zlasti medsebojno zaupanje in trdne odnose med podjetji;

6. meni, da ni dovolj statističnih podatkov za to, da bi ta dva vidika lahko ovrednotili, in predlaga, da evropski observatorij grozdov izpelje raziskavo o pogojih, potrebnih za upoštevanje teh dveh vidikov, ki določata obstoj grozda; obenem ponuja svojo podporo, da bi izkoristili njegove izkušnje in bližino regijam;

7. se strinja, da so grozdi pomembna gonilna sila inovacij, da prispevajo h konkurenčnosti in trajnostnemu razvoju industrije in storitev ter spodbujajo gospodarski razvoj regij z ustvarjanjem bogastva in delovnih mest, s tem pa prispevajo tudi k teritorialni koheziji, enemu od ciljev EU, zapisanih v Lizbonski pogodbi;

8. meni, da bi v mnogih primerih javne oblasti in zasebne organizacije morale sodelovati pri spodbujanju ustanavljanja grozdov in jim pomagati, da ostanejo na čelu svojih sektorjev;

9. javni sektor ima prav tako lahko pomembno vlogo pri obravnavanju izzivov, s katerimi se soočajo pobude za grozde, in sicer:

— pomaga pri določanju ciljev in spremljanju uspešnosti;

— spodbuja proces pobud za vzpostavljanje grozdov v obdobju njihovega razvoja in dozorevanja (kot je navedeno v točki spodaj);

— vključuje pobude za vzpostavljanje grozdov v širšo politično agendo;

10. je obenem prepričan, da bi moral javni sektor imeti nalogo ustvarjati ustrezno okolje za razvoj grozdov, na primer tako, da se:

— zagotovi visoko kvalificirani človeški kapital;

— poenostavijo upravni postopki za ustanovitev in razvoj grozdov;

— spodbuja ustvarjanje informacijskih centrov in centrov za integrirane storitve;

— podpira sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami in grozdi, zlasti z ustanavljanjem skupnih centrov za specializirano usposabljanje; vsaka država članica bi morala imeti najmanj en center za specializirano usposabljanje s področja grozdov;

— zajamči razpoložljivost primernih finančnih instrumentov, ki ustrezajo potrebam grozda, in zagotovijo dobri odnosi med poslovnimi, inovacijskimi centri, vlagatelji in viri financiranja;

— izboljšajo načini usklajevanja tako znotraj grozda kot z drugimi grozdi, ter odnosi med grozdi in javno upravo;

— zunaj pospešuje razvoj priložnosti za grozde, mednarodno promovira njihova dejavnost in spodbuja oblikovanje čezmejnih mrež. Prava javna politika lahko pomaga ustvariti blagovno znamko regije – ter grozda – in s tem povečati njegove priložnosti za zunanjo rast;

— na svojem področju vpliva spodbujajo raziskave, razvoj in inovacije, ob tem pa se posebno pozornost posveti ključnim dejavnikom za začetek in razvoj inovativnih pobud, ki bi obenem lahko dosegle učinek vzvoda v zasebnem sektorju;

— podpirajo in pospešijo zasebne pobude, ob tem pa upošteva, da morajo biti tri ravni uprave – raven Skupnosti, nacionalna in regionalna raven – med seboj povezane, regije pa imajo ključno vlogo v opredeljevanju in izvajanju politik v podporo grozdom;

kljub temu poudarja, da se morajo javne oblasti izogniti dvema velikima napakama:

— izogniti bi se morale temu, da bi tam, kjer grozdov ni, te ustvarjali iz nič: grozdi se običajno razvijejo spontano, če pa se ustvarijo umetno, so ti poskusi navadno obsojeni na neuspeh;

— iz istih razlogov bi se morale izogniti umetnemu podaljševanju življenja grozdov, ki so jih trgi in tehnologije izpodrinili;

11. meni, da morajo grozdi – če naj uspešno tekmujejo na svetovnem trgu – izoblikovati trdno mrežo podjetij, univerz in javnih oblasti ter vzpostaviti stalen proces inovacij, ki jim bo omogočil, da še naprej ustvarjajo nove sinergije. To je edini način za zagotovitev obstoja grozdov v prihodnje. Pri tem ne smemo pozabiti, da je odličnost sicer značilnost grozdov, da pa vsi grozdi ne dosežejo enake ravni razvoja ali mednarodnega dosega. Odličnost v tem okolju nastaja postopoma in terja potrpežljivost, finančna sredstva, dobro upravljanje in tržno usmerjene strukturne reforme, ki omogočijo potrebno mobilnost dejavnikov (tveganega kapitala in raziskovalcev);

12. meni, da je treba prek grozdov (zaradi sedanje globalizacije trgov) ustvariti „globalne vrednostne verige“ (GVC, *global value chains*), da bi tako izboljšali usklajevanje med podjetji in splošno konkurenčnost. Inovativnost je sicer osnovna značilnost vseh grozdov, vendar pa grozdi ne delujejo zgolj v visoko tehnoloških sektorjih, ampak tudi v srednje ali nizko tehnoloških sektorjih;

13. poudarja, da so grozdi posebej koristni za MSP, saj ustvarjajo okolje, ki spodbuja povezave z univerzami in velikimi podjetji, obenem pa jim odpira dostop do mednarodnih trgovinskih mrež;

14. vendar opozarja, da so se nekatere države in regije preveč osredotočile na MSP ter spregledale dejstvo, da je – če ni dovolj velikih družb – gospodarski učinek grozdov lahko omejen.

Prispevek k lizbonski agendi

ODBOR REGIJ

15. meni, da trenutno prosto gibanje proizvodnih dejavnikov in visoki stroški v razvitih gospodarstvih spodbujajo selitev, ki jo je treba obvladati z usmeritvijo proizvodnih sistemov v dejavnosti z večjo dodano vrednostjo, predvsem dejavnosti, za katere so potrebne intenzivne raziskave, razvoj in inovacije;

16. meni, da je bila **lizbonska agenda** odgovor na nove izzive globalizacije. Njeni cilji so izboljšanje človeškega kapitala v EU, večja doslednost inovacijskih politik, oblikovanje zakonodajnega okvira za njeno spodbujanje, pospeševanje ustvarjanja in rasti inovativnih podjetij in izboljšanje vmesnikov znotraj inovacijskega sistema. Doseganje teh ciljev nam bo pomagalo pri razvoju v družbo, odprto za inovacije in znanje in zato konkurenčno – če ne glede stroškov, pa glede dodane vrednosti;

17. poudarja, da je za večjo konkurenčnost regij pomembno okrepiti tiste sektorje, ki so kapitalsko intenzivni, jasno inovativni, z visoko specializiranimi človeškimi viri;

18. opozarja, da ima Evropa pomemben primanjkljaj glede porabe zasebnega sektorja za raziskave in razvoj, vendar pa meni, da nima smisla zgolj povečati javne porabe za raziskave in razvoj, če podjetja sama ne sprejmejo teh ciljev in prevzamejo ustreznih pobud. Vendar je pomembno, da je javna poraba na nacionalni ravni za raziskave in razvoj dovolj velika, če naj bo učinkovita. To je edini način za to, da takšna poraba prek raziskav in inovacij doseže trg. Javna poraba za raziskave in razvoj bi morala biti vzvod za okrepitev zasebne porabe za raziskave, razvoj in inovacije, da bi bistveno povečali odstotek BDP, ki ga tem dejavnostim namenjajo evropske regije. Da bi to dosegli, je treba ukrepati na štirih glavnih področjih:

- spodbujati **razvoj grozdov** ali konglomeratov podjetij in javnih institucij pri visoko inovativnih dejavnostih,
- okrepiti nastajanje primernih lokacij za takšne dejavnosti, kjer soobstajata znanje (univerze) in poslovna dejavnost (podjetja): znanstveni in tehnološki **parki**;
- okrepiti instrumente, finančne in druge, za podporo **ustvarjanju novih inovativnih podjetij**;
- spodbuditi povezovanje različnih centrov znanja, raziskav, razvoja in inovacij, podpirati forume za izmenjavo znanja in okrepiti ustvarjanje mrež regij, ki se odlikujejo po inovativnosti.

Razvoj razsežnosti Skupnosti

ODBOR REGIJ

19. pozdravlja napredek, ki ga je Evropska komisija spodbudila z vrsto programov in mrež, ki so omogočili otipljivo napredovanje pri oblikovanju in ustanavljanju grozdov ter tudi izmenjavo izkušenj;

20. ne dvomi o podpori Evropske komisije razvoju novih, boljših grozdov na nacionalni in regionalni ravni, vendar pa meni, da je potrebnih več informacij o opredeljevanju in razvijanju dobre prakse. Centri bi tudi morali določiti tista orodja, ki jih je mogoče sistematično uporabljati oziroma se z njimi posvetovati in ki bi jih imele zainteresirane strani vedno na voljo. Poudarja, da trenutno pripravlja študijo o grozdih in politiki grozdov – priručnik za regionalne in lokalne oblikovalce politik;

21. kljub temu poziva Evropsko komisijo, naj oblikuje okvirni program za večje sodelovanje in povezovanje med vsemi vpletenimi upravami ter pripravi smernice za ustanavljanje in povezovanje grozdov, tudi čezmejno. Sodelovanje med grozdi

velja za obetaven način za krepitev inovacijskih sposobnosti Evrope in pritegovanje pozornosti vlagateljev in inovatorjev z vsega sveta. Zato čezmejno sodelovanje med organizacijami grozdov ne bi smelo biti omejeno na Evropo, temveč bi moralo biti razširjeno po vsem svetu, s čimer bi lahko potem ustanovili „grozde na svetovni ravni“ (*world level clusters*);

22. meni, da je sodelovanje med grozdi ključnega pomena za MSP, saj olajša informiranje, kar je bistveno, ter tudi tehnične izmenjave, omogoča pa tudi skupno uporabo raziskovalne infrastrukture in proizvodnih sredstev;

23. opozarja na razkorak med željo številnih grozdov, da razvijejo lastno dejavnost v lastni regiji ali državi, in izjemnimi priložnostmi, ki jih odpira izmenjava informacij in najboljše prakse s sosednjimi grozdi iz druge države;

24. poziva Komisijo, naj odstrani vse ovire trgovini in naložbam znotraj Evrope. Dokončno izoblikovanje notranjega trga je bistven način za odpiranje trgov konkurenci;

25. opozarja, da lahko ovire trgovini, skupaj z različnimi zakonodajami, sistemi socialnega varstva, upravnimi in davčnimi sistemi, močno omejijo čezmejno sodelovanje. Nazadnje, grozdi tudi zaradi jezikovnih ovir raje vodijo in izvajajo svoje dejavnosti znotraj meja lastne države ter omejijo svoje mednarodne povezave.

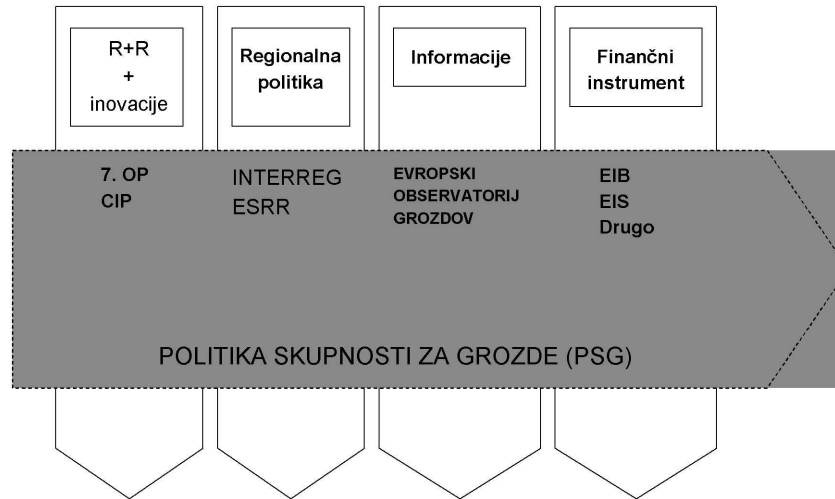
Priporočila OR

ODBOR REGIJ

26. priporoča, da Evropska komisija odpravi razdrobljenost ukrepov za spodbujanje grozdov v EU, in meni, da bi jih bilo treba združiti v isti konkreten okvir ukrepov za spodbujanje grozdov in podporo sodelovanju med grozdi;

27. meni, da mora Komisija podpreti regionalne oblasti, ki jim daje vse večjo vlogo pri spodbujanju, usklajevanju in uveljavljanju pobud za ustanavljanje grozdov, ter jim zagotoviti večjo prepoznavnost pobud, ki jih neposredno vodi na področju raziskav in inovacij (zlasti 7. okvirni program in program za konkurenčnost in inovativnost (CIP)). Posebno pozornost je treba nameniti tudi zagotavljanju ustreznega usklajevanja z neodvisnimi agencijami, ki jih je Komisija ustanovila za področje raziskav in inovacij ter s skupnimi tehnološkimi pobudami (*Joint Technology Initiatives*);.

28. je naklonjen ideji, da bi bila merila za pomoč grozdom sprejeta in usklajena na evropski ravni, kar bi bil po mnenju OR bistven dodatek sedanjim politikam sodelovanja na vseh ravneh. Tako bi nastal **enoten strukturiran pristop** namesto delnega pristopa, ki ga poznajo različne evropske pobude za grozde, ki trenutno potekajo na različnih področjih (raziskave in razvoj, medregionalna politika sodelovanja, spremljanje tehnologije/konkurence, pomoč pri financiranju projektov itd.);

29. poudarja, da bi se ukrepi, ki se spodbujajo v okviru tega celostnega pristopa, morali osredotočiti na rast in konkurenčnost ter na prednostna področja ukrepanja, ki morajo biti širša od preproste izmenjave izkušenj in informacij ter vključevati tudi skupne projekte in pobude, izmenjavo osebja in uporabnikov med projekti, razvoj mrež in institucij Skupnosti itd.

Odbor regij zato predlaga:

1. IZVAJANJE SKUPNEGA STRATEŠKEGA OKVIRA ZA GROZDE

ODBOR REGIJ

meni, da bi moral obstajati **splošen strateški okvir**, ki bi povezal pristope različnih akterjev (javnih uprav, univerz, raziskovalnih centrov in podjetij), da bi usklajeno izvajali tri prej omenjene procese:

- da bi ustvarili potrebne pogoje za spodbujanje nastanka in razvoja grozdov;
- da bi spodbudili izvajanje pobud, ki jih predlagajo grozdi;
- da bi grozde povezali tako znotraj države kot prek meje, da bi sodelovali in izmenjevali izkušnje;

predlaga, da se za razvoj strateškega okvira najprej ustanovi skupina strokovnjakov na visoki ravni, ki bi preučevala ta

vprašanja in opredelila smernice za vključevanje in usklajevanje meril za Svet in Komisijo. Ta skupina bi morala biti v celoti neodvisna, predsedoval pa bi ji evropski strokovnjak s tega področja. V njej bi sodelovali predstavniki iz vseh v to vpletenih področij: politike, uprave (zlasti regionalne ravni), podjetij z izkušnjami s področja upravljanja grozdov, univerz, raziskovalnih centrov in tehnoloških inštitutov, finančnih institucij in drugih možnih virov financiranja (mreže poslovnih angelov, skladi tveganega kapitala itd.);

ocenjuje, da bi ta strateški okvir izkoristil različne pobude za grozde, ki se že izvajajo na nekaterih področjih – povezal bi jih ter ustvaril smernice, ki bi spodbudile procese, povezane z razvojem grozdov:

FAZA INKUBACIJE

- zagotovitev pogojev, potrebnih za razvoj grozda;
- zagotavljanje finančne pomoči, ki bo olajšala povezovanje majhnih in velikih podjetij na istem območju in izkoristila potencialno sinergijo;
- vključitev podjetij, ki so „gonilna sila“;
- stiki z raziskovalnimi centri tega sektorja;

FAZA USTANAVLJANJA (START-UP)

- razvoj zaupanja v odnosih;
- povezovanje podjetij iz različnih grozdov, da nastanejo čezmejni metagrozdi;
- oblikovanje lastne organizacijske strukture in blagovne znamke;
- razvoj strateškega programa sodelovanja;

— spodbujanjem ustanavljanja skupnih storitev na področju usposabljanja, informiranja itd.;

poudarja, da je bistveno, da javne uprave spodbujajo **projekte predvidevanja povpraševanja** s:

FAZA RASTI

- priprava in razvoj lastnih projektov;
- vključevanje grozdov v evropske tehnološke platforme;
- zaveznitva med grozdi, platforma za medregionalno sodelovanje;
- razširjanje rezultatov sodelovanja med grozdi, s čimer se zagotovi, da rezultati projektov dosežejo druge regije;
- novi produkti kot rezultat skupnih pobud;

— povezovanjem observatorijev in organov za spremljanje tehnologije v različnih regijah, tako da se oblikuje evropski sistem za spremljanje raziskav in inovacij v industriji, ter z boljšimi informacijami o intelektualnem kapitalu, da bi predvideli možne rešitve glede ponudbe in tehnologije, ki lahko prinesejo dodano vrednost;

— spodbujanjem sodelovanja z evropskimi tehnološkimi platformami;

— izvajanjem skupnih javnih projektov več regij (skupne specifikacije in postopki za naročila);

— spodbujanjem skupnih predpisov v različnih regijah, da bi pospešili ali predvideli razvoj inovativnih tehnologij;

FAZA ZRELOSTI

- lastni patenti in inovacije;
- pojavijo se komercialni pod-grozdi;
- strateško partnerstvo za gospodarski razvoj;
- privabljanje novih naložb v regijo.

poudarja, da je treba obstoječe informacije združiti v enotno **evropsko platformo informacij o grozdih (INFO-CLUSTER)** in vanjo vključiti funkcije, ki so podjetjem koristne, vendar zaenkrat niso v celoti na voljo. Zato meni, da bi bil evropski observatorij grozdov najbolj primeren za opravljanje funkcije platforme informacij:

— regionalni informacijski sistem, ki v celotnem obsegu zajema vso sedanjo infrastrukturo in raziskovalne centre, podjetja, ki so dejavna v raziskavah, razvoju in inovacijah, univerze in druga središča, področja, na katerih se spodbujajo raziskave, ključne tehnične in politične kontakte itd. To orodje bi olajšalo mrežno povezovanje med centri znanja in grozdi. Lahko bi ga vodila Evropska komisija v sodelovanju z OR, ki bi lahko zagotovil stike z regijami in regionalnimi grozdi;

2. POBUDE ZA SPODBUJANJE OBLIKOVANJA STRATEŠKEGA OKVIRA, KI PROCESU DAJE VERODOSTOJNOST**ODBOR REGIJ**

priznava, da je treba **sodelovanje med podjetji** v grozdih spodbuditi s podpiranjem ustanavljanja prvovrstnih mrež grozdov, ki bi jim omogočile delitev storitev in najboljših praks na evropski in svetovni ravni, na primer z:

- razvojem in namestitvijo orodij za sodelovanje, da bi lahko delili znanje, ki ga pridobijo regionalni grozdi;
- spodbujanjem prirediteljev/sej/srečanj različnih akterjev, zlasti podjetij, v različnih grozdih;
- pripravo skupnega letnega poročila o dejavnostih vseh evropskih grozdov;

— dinamičen evropski barometer konkurence, s katerim bi se lahko vsak grozd primerjal s podobnimi grozdi in ugotovil svoj položaj v primerjavi s konkurenco;

— zemljevid politik grozdov, ki navaja nacionalne in regionalne politike in programe na vsakem območju in na vseh področjih (financiranje raziskav, razvoja in inovacij, finančni instrumenti pomoči, programi usposabljanja in izmenjave itd.) za izmenjavo informacij;

— različna poročila o najboljši praksi podjetij ali grozdov s področja izmenjave znanja;

meni, da bi bilo treba pospeševati **sodelovanje med finančnimi instrumenti za inovacije** (kapital/dolg/neposredna pomoč) v različnih regijah in državah, da bi omogočili naložbe v velike projekte, v katerih prek grozdov sodeluje več regij iz različnih evropskih držav. Dodatno bi jim lahko koristila sredstva iz evropskih skladov, kot sta EIB in EIS;

je prepričan, da si grozdi lahko **delijo vire in storitve**, da bi si zagotovili skupen dostop do kakovostnejših storitev:

- specializirana borza dela in programi za izmenjavo in usposabljanje raziskovalcev v zasebnem sektorju;
- mobilnost podjetij, ki si delijo objekte in storitve inkubatorjev;
- izmenjava tehničnega znanja, raziskovalnih struktur in proizvodnih obratov, da bi dosegli veliko ekonomijo obsega;

— evropski sistem za spremljanje raziskav in inovacij v industriji ter boljše informacije o intelektualnem kapitalu.

3. OCENJEVANJE (PREDHODNO, VMESNO IN NAKNADNO) ZA LAŽJO USMERITEV PRIHODNJIH POBUD

ODBOR REGIJ

meni, da je ocenjevanje vrsta raziskovanja, ki lahko uporablja posebne tehnike in odgovori na vprašanja, kot so: Ali so bile potrebe grozda izpolnjene? Je bila izdelana ustrezna politika? Je bila pravilno izvajana? Bo dosegla želeni učinek? Je cilje, ki niso bili doseženi, mogoče znova preučiti? Je mogoče povečati učinkovitost uporabljene politike?

meni, da je ocenjevanje orodje, ki bi ga bilo treba uporabiti skozi ves proces izvajanja, in da bi moral (poleg drugih koristi) predvsem povečati verodostojnost politike grozdov.

V Bruslju, 19. junija 2008

Predsednik

Odbora regij

Luc VAN DEN BRANDE
